

VETERINÆRINSTITUTTET

Oslo

FALLVILTBEHANDLING - FREDA ARTER

RAPPORT FOR 2003

OVERSIKT OVER INNKOMMET FALLVILT
OG
FALLVILTETS DØDSÅRSÅK

Av
LARS QVILLER
TURID VIKØREN
OG
KJELL HANDELAND

OSLO
2004

INNHold

1. Innledning	3
1.1 Prosjektets formål	3
1.2 Prosjektbeskrivelse	3
2. Prosedyre for innsamling, undersøkelse og rapportering	4
3. Oversikt over innkommet materiale og diagnoser	5
3.1. Skutt	5
3.2. Traume	5
3.3. Avmagring (sult)	6
3.4. Drukning	6
3.5. Infeksjonssjukdommer	6
3.6. Forgiftning / miljøgifter	7
3.7. Negative funn	7
3.8. Uegnet materiale	7
4. Preparantenes oppfølging av vilkår gitt i tillatelsene	8
Tabell 1	9
Tabell 2	12

1. INNLEDNING

Veterinærinstituttet Oslo har i 2003 gjennomført rutinemessig undersøkelse av skrotter av fallvilt av freda arter. Prosjektet er et oppdrag fra Direktoratet for naturforvaltning (DN) og har tittelen: "Fallviltbehandling - freda arter".

1.1 Prosjektets formål

Prosjektets hovedformål er å klarlegge dødsårsaken til fallvilt av freda arter som det er søkt om utstoppingstillatelse for. Spesielt er det viktig å avsløre om viltet er ulovlig felt/skutt.

1.2 Prosjektbeskrivelse

Etter viltloven av 1981 er fallvilt Viltfondets eiendom. Også vilt som felles ulovlig, eller etter særskilte bestemmelser felles utenom lovlig jakt, tilfaller Viltfondet. DN har anledning til å bestemme hva som skal skje med slikt vilt. Arbeidet med tildeling av fallvilt ble fra 01.01.93 delegert til Fylkesmennene (FM). Unntatt fra retningslinjene er de store rovdyrene (bjørn, ulv, jerv, gaupe) som fortsatt skal behandles særskilt av DN.

Skrotter av fallvilt som FM har gitt utstoppingstillatelse for, sendes fra autorisert preparant til Veterinærinstituttet Oslo for patologisk undersøkelse. Dersom undersøkelsen viser at viltet er ulovlig felt/skutt eller forgiftet med åtegifter, skal Veterinærinstituttet gi melding om dette til den FM som har gitt tillatelsen, innen en frist på 6 uker etter at skrotten er mottatt.

Det skal føres statistikk over innkommet materiale og fallviltets dødsårsak.

Veterinærinstituttet kan fritt benytte innsendt fallvilt til andre formål dersom ikke annet er særskilt avtalt med DN.

2. PROSEDYRE FOR INNSAMLING, UNDERSØKELSE OG RAPPORTERING

FM behandler søknad om å beholde fredet vilt for utstopping på søknadskjemaet: «Søknad om tillatelse til å overta viltfondets eiendom (fallvilt)». Etter innvilging av søknaden sender FM en kopi av tillatelsen til Veterinærinstituttet. Innen to måneder etter at søknaden er innvilget, skal preparanten sende skrotten til Veterinærinstituttet for undersøkelse. Innsendelsen må skje på raskest mulig måte, helst som ”over natten pakke”, og skal følges av en kopi av søknadsskjemaet med FMs påtegnelser. Tillatelsen fra FM og det utfylte søknadsskjemaet danner grunnlaget for Veterinærinstituttets registreringer omkring fallviltet. Det er viktig at søknadsskjemaet er fullstendig utfyllt av både preparant og FM.

Enkelte preparanter nytter fortsatt et innsendelsesskjema som i sin tid ble utarbeidet ved Veterinærinstituttet. FM bør sørge for at alle preparantene tar i bruk riktig skjema.

Ved rutinemessig obduksjon av skrottene registreres kjønn, antatt alder, hold og mageinnhold. Videre registreres eventuelle skader og sjukelige forandringer. På grunnlag av de funn som gjøres, vurderes behovet for mikrobiologiske, parasittologiske, histopatologiske og toksikologiske undersøkelser. Dersom undersøkelsen gir grunnlag for å hevde at viltet er ulovlig felt/skutt, foretas røntgenologisk undersøkelse av skrotten.

Obduksjonsfunnene gir grunnlag for å konkludere mhp. dødsårsak. Artsbestemmelsen baseres på opplysninger gitt av preparanten.

Siden 1996 har Veterinærinstituttet regelmessig sendt ut oppdaterte rapporter til FM. Rapportene gir en fortløpende oversikt over fugler som FM har gitt utstoppingstillatelse for, samt dato for mottak av skrottene ved Veterinærinstituttet. Det angis videre om preparanten har overskredet innsendelsesfristen. Rapportene sendes ut med to måneders mellomrom.

3. OVERSIKT OVER INNKOMMET MATERIALE OG DIAGNOSER

I perioden 01.01. til 31.12.03 ble det mottatt 4 hele fugler, 364 skrotter av fugl og en skrott av flaggermus.

Fordelingen av materialet på arter og resultatene av undersøkelsen (dødsårsak) er vist i tabell 1.

Diagnostisert dødsårsak er delt inn i følgende kategorier: skutt, traume (mekanisk skade: buttflyvning, kollisjon med bil, kollisjon med kraftledning, rovdyrdrept osv.), avmagring (sult), drukning, infeksjonssjukdommer (bakterier, sopp, parasitter), forgiftning, negative funn, og uegnet materiale.

I en del tilfeller påvises flere forhold som kan være av betydning mhp. dødsårsak. I slike tilfeller registreres det funnet som er av antatt størst betydning.

3.1. Skutt

Av tabell 1 framgår det at 4 fugler var skutt. Dette utgjør 1,1% av materialet. Til sammenligning var andelen skutte fugler for de 9 foregående årene henholdsvis 5,5% (1993), 1,9% (1994), 1,5% (1995), 3,0% (1996), 2,3% (1997), 1,8% (1998), 1,6% (1999), 0,7% (2000), 1,4% (2001) og 1,5% (2002).

De skutte fuglene fordelte seg på følgende arter: hønsehauk (1), jordugle (1) og haukugle (2).

3.2. Traume

Traume (mekanisk skade) utgjør den hyppigste dødsårsaken og omfatter 41,7% av materialet. De fleste fuglene er funnet nær bebyggelse, ved kraftledninger, langs veier og på andre lokaliteter med sterk grad av menneskelig påvirkning på miljøet.

Det er ikke foretatt noen nærmere kategorisering av hva slags traumer de forskjellige artene har vært utsatt for.

3.3. Avmagring (sult)

Avmagring (sult) ble påvist som dødsårsak hos 23,3 % av de undersøkte fuglene. I tillegg til å utgjøre en betydelig dødelighetsfaktor, er det grunn til å tro at avkrefteelse pga. sult øker mottakeligheten for sykdom, samt gir mer risikofylt adferd.

I følge anamnestiske opplysninger var enkelte av de avmagra fuglene funnet innestengt i hus eller hytter.

3.4. Drukning

Drukning var antatt dødsårsak hos 4,3 % av de undersøkte fuglene. Diagnosen kan være vanskelig å stille utfra obduksjonsfunn alene. Det legges vekt på funn av store væskemengder i lungene samt opplysninger gitt fra preparant (funnet i fiskegarn e.l.).

3.5. Infeksjonssjukdommer

Skrotter som har ligget en tid, og i tillegg har vært frosset og tint opptil flere ganger, vil være betydelig kadaverøse (råtne) og lite egnet for mikrobiologiske undersøkelser. Med økende grad av kadaverose vil dessuten mulighetene for å oppdage sjukelige forandringer forårsaket av infeksjoner avta.

Det ble påvist infeksjøs sykdom som dødsårsak hos 1,9 % av fuglene.

Aviær tuberkulose ble påvist som dødsårsak hos en haukugle. Sjukdommen forårsakes av bakterien *Mycobacterium avium avium*, og opptrer sporadisk hos ulike fuglearter her i landet. Sjukdomsforløpet er kronisk med gradvis svekkelse og avmagring.

Tre hønehauker hadde luftsekkbetennelse forårsaket av parasitter (nematoder). En hønehauk og en havørn hadde hjertesekkbetennelse (perikarditt), og en havørn hadde soppinfeksjon i luftveiene (*Aspergillus fumigatus*).

3.6 Forgiftning / miljøgifter

Det ble utført kjemisk analyse mhp. bly (Pb) i lever og nyrer fra 9 sangsvaner. Hos alle svanene var blynivået innenfor det området som betraktes som naturlig bakgrunnsbelastning (<0.5µg Pb/g).

Det ble ellers tatt ut prøver av lever og nyrer fra i alt 77 fugler for lagring på organbank. Dette materialet omfatter bl.a. forskjellige fuglearter fra områder som inngår i Programmet for terrestrisk naturovervåking (TOV), samt alle undersøkte hubroer. Data om funnsted, funndato, antatt alder, kjønn, ernæringstilstand og obduksjonsfunn for fugler lagret på organbank er registrert i Veterinærinstituttets journalsystem.

3.7. Negative funn

Hos 25,7% av de undersøkte skrottene ble det ikke gjort noen funn. Det foreligger derfor ikke grunnlag for å konkludere mhp. dødsårsak. Vi vil anta at mange av disse fuglene kan ha hatt traumatiske hodeskader.

3.8. Uegnet materiale

1,9 % av de mottatte skrottene var uegnet for undersøkelse pga. inntørring eller forråtnelse (kadaverose).

4. PREPARANTENES OPPFØLGING AV VILKÅR GITT I TILLATELSENE

En del av skrottene ble mottatt mer enn 2 måneder etter at utstoppingstillatelsen var gitt. Det synes å være betydelig forskjell mellom FM mht. oppfølging i tilfeller hvor preparanten misligholder vilkårene. Det generelle inntrykket er imidlertid at de fleste FM følger bedre opp etter at det nye rapporteringssystemet ble innført i 1996 (jamfør pkt. 2).

Alle skrotter som sendes inn skal være vedlagt en kopi av søknadsskjemaet for utstoppingstillatelse med påført tillatelsesnummer gitt av FM, jamfør brev fra DN til FM datert 22.04.1996. Enkelte preparanter oppfyller ikke dette kravet. Videre er det problemer med at skjemaene blir tilsølt med blod. For at dette ikke skal skje, må skjemaer som følger skrotteforsendelse samles i en forseglet plastpose på toppen av pakken. Skrottene må merkes tydelig slik at de kan identifiseres iht. skjemaene (for eksempel merkes med tillatelsesnummeret som er gitt for utstopping).

Tabell 2 gir en oversikt på fylkesnivå over antall ikke avslutta saker (overskredet innsendelsesfrist) for perioden 1996-2003. Tallene viser at det fortsatt kommer inn skrotter hvor utstoppingstillatelsen er gitt for flere år siden.

Art	Totalt antall	Antall Diagnoser							
		Skutt	Traume	Avmagring	Drukning	Infeksjons-sjukdommer	Forgiftning	Negative funn	Uegnet materiale
ROVFUGLER, FALCONIFORMES									
Fiskeørn, <i>Pandion haliaetus</i>	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Havørn, <i>Haliaeetus albicilla</i>	35	-	23	6	2	2	-	2	-
Hønsenhauk, <i>Accipiter gentilis</i>	135	1	49	42	2	4	-	37	-
Fjellvåk, <i>Buteo lagopus</i>	5	-	3	-	-	-	-	2	-
Musvåk, <i>Buteo buteo</i>	11	-	4	2	-	-	-	5	-
Kongeørn, <i>Aquila chrysaetos</i>	11	-	4	3	-	-	-	4	-
Dvergfalk, <i>Falco columbarius</i>	12	-	10	-	-	-	-	2	-
Tårnfalk, <i>Falco tinnunculus</i>	11	-	4	4	-	-	-	2	1
TRANEFUGLER, GRUIFORMES									
Vannrikse, <i>Rallus aquaticus</i>	1	-	1	-	-	-	-	-	-
Åkerrikse, <i>Crex crex</i>	1	-	-	-	-	-	-	1	-
VADE-, MÅKE- OG ALKEFUGLER, CHARADRIIFORMES									
Kvartbekkasin, <i>Lymnocyptes minimus</i>	3	-	3	-	-	-	-	-	-

Art	Totalt antall	Antall Diagnoser							
		Skutt	Traume	Avmagring	Drukning	Infeksjons-sykdommer	Forgiftning	Negative funn	Uegnet materiale
UGLER, STRIGIFORMES									
Hubro, <i>Bubo bubo</i>	8	-	5	3	-	-	-	-	-
Hornugle, <i>Asio otus</i>	25	-	11	10	-	-	-	1	3
Jordugle, <i>Asio flammeus</i>	14	1	5	5	1	-	-	2	-
Perleugle, <i>Aegolius funereus</i>	21	-	8	4	-	-	-	8	1
Spurveugle, <i>Glaucidium passerinum</i>	28	-	10	2	-	-	-	16	-
Haukugle, <i>Surnia ulula</i>	15	2	9	1	-	1	-	2	-
SPETTEFUGLER, PICIFORMES									
Gråspett, <i>Picus canus</i>	4	-	2	-	-	-	-	2	-
Totalt	369	4	154	86	16	7	-	95	7
Prosent av total	100	1,1	41,7	23,3	4,3	1,9	0	25,7	1,9

Tabell 2. Antall ikke avslutta saker (overskredet innsendelsesfrist) i perioden 1996-2003.

Fylke	Antall ikke avslutta saker *														
	Tillatelser gitt i 1996		Tillatelser gitt i 1997		Tillatelser gitt i 1998		Tillatelser gitt i 1999		Tillatelser gitt i 2000		Tillatelser gitt i 2001		Tillatelser gitt i 2002		Tillatelser gitt i 2003***
Østfold	0	(5)	0	(8)	0	(1)	3	(3)	6	(7)	3	(4)	10	(9)	11
Oslo og Akershus	5	(5)	3	(3)	1	(1)	1	(1)	1	(1)	0	(-)	0	(12)	10
Hedmark	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(2)	0
Oppland	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	2
Buskerud	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	1	(4)	2
Vestfold	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(1)	1	(-)	2	(2)	2
Telemark	0	(-)	2	(2)	0	(-)	6	(6)	3	(3)	3	(3)	1	(1)	0
Aust-Agder	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	2	(2)	3
Vest-Agder	2	(2)	0	(-)	0	(-)	2	(3)	0	(7)	2	(8)	0	(7)	7
Rogaland	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	1	(1)	2	(5)	0
Hordaland	0	(-)	1	(1)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	1	(1)	1
Sogn og Fjordane	1	(1)	3	(3)	0	(1)	0	(-)	1	(1)	0	(-)	1	(5)	5
Møre og Romsdal	7	(7)	1	(1)	5	(5)	9	(9)	9	(9)	5	(5)	11	(10)	10
Sør-Trøndelag	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	1	(3)	2
Nord-Trøndelag	0	(-)	0	(4)	1	(2)	0	(3)	0	(-)	0	(1)	1	(4)	1
Nordland	1	(1)	0	(-)	0	(-)	1	(1)	0	(-)	0	(-)	0	(6)	6
Troms	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(1)	1	(16)	18
Finmark **	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	1	(1)	3	(2)	1
DN	3	(3)	1	(1)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0	(-)	0
Totalt	19	(24)	11	(23)	7	10	22	(26)	20	(29)	14	(24)	30	(91)	81

* Tall i parentes angir antall saker registrert som ikke var avslutta i forrige årsrapport.

** I Finnmark fylke er det pr.dato ingen autoriserte preparanter. Fylkesmannen i Finnmark tildeler kun fallvilt til vitenskapelige institusjoner o.l.

*** Tillatelser gitt før 12/11-03